

Права національних меншостей

К. Антонович

1923

Exported from Wikisource on 01/19/18

К. Антонович

**Права
національних меншостей**

Відень, 1923

Остання світова війна принесла між іншим два принципи міжнародного права: право національного самовизначення для національних більшостей і права охорони національних меншостей. На підставі цих принципів мали упорядкуватися національні відносини між народами Європи. Але як права національного самовизначення не примінили перемінені держави антанти послідовно і справедливо для всіх націй, так право охорони національних меншостей, подиктоване переміненними, нікого не вдоволило і вдоволити не може.

Тому хочу до цієї проблеми докинути деякі помічення, беручи за підставу відносні постанови Сен-Жерменського мирового договору, подиктовані Австрії, а відтак стереотипно повторені в наступаючих договорах.

I.

Охорона меншостей, приписана мировим договором в Сен-Жермен з 10. вересня 1919.

Австрія зобов'язалася всім своїм мешкайцям без різниці походження (уродження), нації, мови, раси або релігій, дати повну охорону життя і свободи, та всі мешканці Австрії мають право, прилюдно або приватно виконувати всяку віру, релігію або визнання, оскільки те виконувание не нарушує прилюдного ладу або добрих обичаїв (артикул 63).

Отже постанова, що має забезпечити охорону життя і

особистої свободи, як також свободу віри всім мешканцям, то значить горожанам держави й чужинцям, що замешкали (осіли) на території Австрії.

А приналежним до держави, то значить усім австрійським горожанам, без різниці раси, мови або релігії, признається однакі горожанські й політичні права та рівне становище перед законом. Отсе заповідає повну рівноправність усіх горожан держави без огляду на те, чи вони причисляються до національної більшості чи до національної меншості (артикул 66).

Але вже останнє речення сього артикулу постановляє, що як австрійське правительство запровадить державну мову, то тим австрійським горожанам, що не говорять по німецьки, надасться вказані полекші до уживання їх мови перед судом, в слові й письмі.

Далі йде артикул 67, котрий постановляє, що австрійських горожан, расою, релігією або мовою приналежних до меншості, трактується так само правно й фактично як інших австрійських горожан, то значить, як горожан, які належать до більшості. Зокрема мають вони те саме право власним коштом засновувати добродійні, релігійні й соціальні інституції, школи та інші виховуючі установи, ними завідувати і їх наглядати як також вживати в них своєї мови й виконувати свою релігію.

Коли пропитаєш отсю постанову мирового договору, то не знаєш, чи се ігноранція чи кпини з прав національної

меншости, якій призволюється з окрема власним коштом удержувати гуманітарні інституції...

Вкінці артикул 68, постановляє, що в містах і повітах, де австрійські горожане в значнійшій частині вживають не німецької мови, австрійське правительство забезпечить, щоби в народніх школах дітям тих австрійських горожан уділювано науку в їх матерній мові.

В таких містах і повітах буде для меншостей забезпечена відповідна участь у фондах публичних на цілі виховання, релігії або добродійности.

Коли з тих постанов мирового договору виберемо зерно права меншостей національних, то доходимо до такого вислідку, що їм загально приречено рівноправність, а з окрема призволено власним коштом удержувати гуманітарні інституції; в народній школі по зможі вчитися матірної мови, а в найліпшому разі одержати якусь частину з прилюдних середників на діли виховання, релігійні або взагалі добродійні!

Що те все є за мало й нікого не вдоволяє, се загально відоме й самозрозуміле всякому, що хоче розважити.

Та як порівняємо отсей добуток побіди культурних держав з передвоєнним австрійським основним законом про загальні права горожан з 21. грудня 1867. В. з. д. 142, то переконаємось, що не йдем уперед. Добре нам відомий

артикул 19. цього закона постановляв, що всі народи держави є рівноправні, та що кожда народність має ненарушиме право охорони і плекання своєї національності й мови. Послідовно сій основі, uznавала держава: рівноправність усіх у краю уживаних мов (язиків): у школі, уряді й публичнім миттю. Та що більше, в тих краях, де замешкує більше народів, там мають бути так уладжені прилюдні установи навчання, щоб кождий нарід мав відповідні середники до образування у своїй мові, а не був силуваний вчитися иншої мови краєвої.

Наслідком такої конституції вже давна Австрія не знала поняття національних меншостей, впровадивши в р. 1867. засаду національної рівноправности.

Але давна Австрія не перевела в Житте отсих ідеальних постанов своєї конституції і тому не вдержалась, — а побідні держави Антанти проголосили світови як спасенне народів: принцип права національного самовизначення і права національних меншостей. Принцип, себто засаду права національного, зглядно державного самовизначення перевели побідні держави антанти тільки на користь деяких упривілеєних націй, а инші нації частується з миски національних меншостей...

І отсе право меншостей вишрубували побідні держави антанти до значіння міжнароднього інтересу, що стоїть під гарантією Сою за Народів (артикул 69. Сен-Жерменського мирового договору).

Тому сим правом меншостей займається Союз Народів,— займаються ним також Ліги Націй і Конгреси, —але без дійсного успіху. Та звідси не буде признаки, доки стоїть фалшива теза охорони меншостей.

Вже самим зведенням націй в державах до ряду хоронених меншостей, впроваджено поняття двох родів державних горожан: горожан національної більшости як повноправних і пануючих та горожан національної меншости як менше правних, яких ледви терпиться і тому треба їх аж охоронювати з боку міжнародніх інституцій. Отсе є кардинальний блуд у трактуванню сеї так важної справи, бо новочасна держава мусить основуватись на засаді повної рівноправности усіх своїх горожан без різниці нації і релігії, так як інакше повертаємось до середновічного переслідування своїх співгорожан.

II.

Де є національні меншости?

Коли до одной держави прилучується етнографічні території ріжних націй, то не можна всіх територій у відносній державі поставити під один стрихулець казати, що се є держава одной нації, та що всі її території мусять асимілюватися в одну націю.

Таке шовіністичне вирішуванне міжнародних відносин в державі, що обнимає ріжні національні території, є вельми несправедливе. Тому великою хибою при улажуванню національних відносин є те, що не звертається уваги на

питання: де є меншости національні. І так приміром:

В статті 52. сан-жерменського мирового договору постановлено, що визнається повну незалежність Чехо-Словацької держави, до котрої прилучується автономну територію Русинів (Українців) на полудневім стоці Карпат, так звану Підкарпатську Русь. Отримано свого роду триалізм. Чеській державі дано назву: Чехо-Словацької держави, значить сполучено тут дві національні території: чеську і словацьку, наче їх сфедеровано, та до них долучено ще руську (українську) автономну територію підкарпатську. Та хоч державно-правне відношення цих трьох територій досі не є устійнене конституцією, то всеж таки ані Словаки ані Русини (Українці) не є національними меншостями, але безперечно творять на своїх етнографічних, територіях національні більшости і тільки так належить їх трактувати.

А Чехо-Словацька Республіка має у себе поважну національну меншість Німців, та іріденту Мадярів, що не є вдоволені правами меншости и домагаються рівноправности...

Так представляються міжнародні відносини в найбільше сконсолідованій, новій національній державі Чехо-Словацької Республіки.

А що діється в Польщі?

Польща повстала на основі статті 87 версальського

договору, з признанням, що буде на умовах Вільзона обнімати ті області, котрі несумнівно (unbestreitbar) є замешкані польським населенням. Та Польща пішла самовільно даліше, забираючи в р. 1920: західно-українські області Волині, Холмщини, Полісся і Підляша. А недавно заявив польський прем'єр п. генерал Сікорські варшавським соймі, відповідь послам так званих національних меншостей, що польська республіка не є державою націй, а виключно національною польською державою, значить, що інші нації не мають у неї чого шукати.

А тепер проектується нове коаліційне міністерство в Польщі з прем'єром п. Вітосом, що поклало своєю ціллю, зовсім виразно: виключити національні меншости від співділання в політичній життю Польщі та безпощадно поступати проти Німців і Жидів! Така програма польських патріотів є нічим іншим, як тільки: ви роком смерті для власної держави...

Коли так, то Польща повинна обмежитися виключно до польських етнографічних областей, що є безперечно замешкані польським населенням, — так як на сій призволено версайльським договором. Та яким правом Польща посягає по чужі національні території, з окрема на згадані вище західно-українські області, де Українці не є ніякими національними меншостями, але більшостями національними. Так приміром на Волині не вдалось Поляками вибрати ні одного Поляка до варшавського сойму, бо там так зв. національні меншости доходять понад 90% всього населення.

А Конференція Амбасадорів держав антанти признала у своїм рішенню з 14.марта с. р. східні границі Польщі та ствердила, що Польща і узнала потребу у становленні автономії для території Східної Галичини, з огляду на окремі етнографічні відносини сеї території. Отсе значить, що Польща зобов'язалась на сій території впровадити автономний державний устрій, признаючи, що се не є етнографічна польська територія, бо має автохтонну і значно переважаючу українську більшість населення. Але тим часом польська військова окупація далі панує у Східній Галичині та ані польське правительство ані польський сойм у Варшаві ані головні держави антанти не думають про територіяльну автономію для Сх. Галичини.

Та сама польська статистика обчислює, що на 27 мільйонів всього населення Польщі припадає 8 1/2 мільйонів непольського населення, — з чого є 6 мільйонів у східних воєвідствах, — а по нашому обчисленню є понад 7 мільйонів непольського населення в так званих східних воєвідствах. І те все остає без належних прав...

Так виглядають у Польщі так звані національні меншости, до котрих шпилучується також жидівське населення, що відвернулось від польської асиміляції і виступає що раз сильніше на самостійній національній платформі.

Та з того всього виходить хаос і загальне невдоволення...

А як поводитьсь так званим національним меншостям в

Румунії: в Семигороді, Буковині й Бессарабії, — переходить всяке поняття про занепад культури і людськості...

Ось як тяжко пробивається проблема так званих національних меншостей. Та се питання годі виминути, бо фактичні національні більшості не дадуться обернути в так звані національні меншості, що не мають навіть рівних прав горожанських...

Національні більшості на своїх етнографічних територіях мають оправдане домагання дійсної автономії територіїальної з огляду на окремі міжнародні відносини на цих територіях, що належало б урядити на взір англійських доміній. Інакше не дасться їх насильно вдержати в неприродно викроєних державах, так як їх ратунком являється тоді конечна боротьба за визнання питомих національних держав свободних народів, а отсе мусить допровадити до розвалу нездорових держав національних.

Найбільше рішучі заходи в обороні прав національних меншостей підняла Унія Ліг Націй в р. 1922, висказуючися за допущенням льокальних самоуправ і впровадженнем більше державних мов. Та наслідком становища Унії Ліг Націй на Конгресі у Празі наступив голосний exodus делегатів держав малої Антанти. Отсе незвичайно знаменне *signum temporis*, що народи, котрі в Австрії нарікали на двоє поневоленне, як дійшли до своїх держав, то там не допускають інших народів навіть до таких прав, які вони самі мали в давній Австрії...

III.

Які права належаться національним меншостям.

В новочасній державі є садинок вказана й конечна основа конституційна: повної рівноправности всіх горожан без різниці народности. Певна рівноправність обнимає усі области життя: приватного й публичного, так, що держава, яка має у себе більше як одну націю, являється державою свободних народів та її народности є народами в державі (державні народности). Коли від всіх горожан держави без різниці вимагається однаких обовязків для держави, то держава обовязана дати всім своїм горожанам також однакі права, й тільки тоді може бути держава сильна й безпечна. Та коли в державі живе кілька народів, то ніяким способом з сього не слідує, що численніший нарід має мати висші права та може винищувати народи, котрі там є у меншому числі. Підставою життя новочасної держави повинна бути безглядна рівноправність усіх горожан без різниці націй, а не так звана охорона меншостей.

З окрема, держава має запоручити всім своїм горожанам загальні права, як державного горожанства, рівности супроти держави і її законів, приступности до всіх державних урядів, свободного побуту й розпоряджування своїм майном, особистої свободи, як також свободи слова, віросповідання і и. І тут не може бути ніякого виїмку.

Держава організує школи в мірі потреби..та окремо для

своїх народів і в їх матерній мові, у відношенню числа учеників кожної нації. Наука у всіх школах не є ніяким привілеєм одної нації, але правом кожної нації в державі, та по націям організує держава свої школи на підставі національного ключа.

Національні школи для кожної нації усувають перші національні спори та успішно поборюють анальфабетизм. Також при обсаджуванні всяких урядів належить узгляднювати національне відношення населення держави, так, щоб кожна нація мала спромогу чинної участі і співділання у державному життю.

Справу урядової мови в державі мож так полагодити, що установаючи одну внутрішню мову урядову для державних урядів, приймається зовнішніми мовами урядовими, в устних і писемних зносинах, всі мови державних націй.

Та, щоб виминути національну боротьбу при виборах до тіл репрезентативних, згідно законодавчих і перевести засаду рівноправності всіх горожан на області життя публичного, належить всякі вибори переводити окремо по народностям, так, що кожна народність вибирає окремо своїх заступників у пропорціональним відношенню до загального числа населення держави.

Такими способами всі горожане стануть дійсно рівноправними у своїй державі і без різниці націй, та не будуть потребувати ніякої міжнародної охорони перед винищуванням їх зі сторони другої нації. Їх охороною

буде своє державне право, а не поміч інституцій, що стоять поза їх державою, та випрошують помилування для горожан невдоволених і переслідуваних у своїй державі.

Отсе останнє не допроваджує до бажаної мети, але ще більше заострює домашню боротьбу між горожанами тої самої держави. Тому одиноко доцільним являється: впровадити у міжнароднім праві замість охорони національних меншостей засаду повної рівноправності всіх горожан держав без ріжниці націй. Отсе є одна з перших і кінцевих умов мира між народами Європи, бо годі замикати очей перед тим, що тепер діється. Світова війна ніби покінчена, але в дійсності народи на континенті Європи поборюються страшнійше як у війні, і отея домашня та сусідська боротьба між народами Європи завсе загрожує мирови та мусить допровадити до нової великої війни, як вчасно не усунеться поспільного ворогування між найближчими народами.

Та коли сього не вміли зділати побідні держави антанти своїми „мировими“ диктатами про нові й лад в Європі, то світовий міжнародній конгрес як найвища інстанція мусить піднятись ревізії мирових договорів, щоби по засаді національної справедливости наладнати міжнародні відносини в Європі. По сій дорозі піде економічна відбудова й дійсний мир, — чого бажає весь культурний світ.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](https://www.gnu.org/licenses/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Arxivist
- Madvin
- Ah3kal

1. ↑ <http://wikisource.org>

2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
4. [↑ http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)